

Papur briffio Engage to Change: Swyddi i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth - Rôl y GIG

Dr Stephen Beyer, Tîm Gwerthuso Engage to Change, Prifysgol Caerdydd

Cefndir

Mae'r bartneriaeth Engage to Change wedi tynnu sylw at yr her sy'n wynebu pobl ag anableddau dysgu neu awtistiaeth yn y dirwasgiad yn y farchnad lafur a grëwyd gan bandemig y coronafeirws. Yr her fydd cynnal y swyddi sydd eisoes wedi'u canfod ar gyfer pobl drwy fentrau fel Engage to Change, mentrau i godi ymwybyddiaeth o alluoedd pobl, ac opsiynau cyflogadwyedd i ddatblygu cyfleoedd gwaith newydd mewn marchnad lafur dynn iawn. Gwyddom hefyd y bydd cystadleuaeth ffyrnig am y swyddi sy'n bodoli. At hynny, bydd effaith cymhellion cenedlaethol a Llywodraeth Cymru i helpu cyflogwyr i gynnig swyddi i staff newydd yn gyfle ac yn fygythiad i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth. Gall y mentrau hyn fod yn fygythiad oherwydd gallant ddargyfeirio swyddi a allai fod wedi bod ar gael unwaith i bobl ag anableddau dysgu neu awtistiaeth i boblogaethau eraill oherwydd gweithredoedd y cymhelliant (ee y Cynllun Kickstart). Bydd y mentrau hyn yn gyfle os bydd pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth yn cael y cymorth i'w cyrchu'n llwyddiannus.

Mae'r bartneriaeth Engage to Change wedi gwneud cynigion i Lywodraeth Cymru ar gyfer cynnig cenedlaethol a fyddai'n helpu i lefelu'r maes chwarae i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth, ac mae'n rhagweld yr angen i gefnogi mynediad pobl at unrhyw fentrau cyflogadwyedd sydd ar gael:

- Y Gwasanaeth Hyfforddi Swyddi Cenedlaethol i helpu pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth i ddod o hyd i swydd, ei chael, dysgu a chadw'r swydd drwy'r model cyflogaeth â chymorth ac i'w helpu i gael mynediad at gynlluniau cyflogadwyedd eraill gan Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU (e.e. Kickstart, Cymunedau mewn Gwaith a Mwy).
- Cynnig Rhyngweithiol â Chymorth cenedlaethol a fyddai'n darparu hyd at 12 mis o hyfforddiant yn y gwaith gyda chyflogwr mawr, neu rwydweithiau lleol o BBaChau, a'r posibilrwydd o swydd â thâl ar y diwedd.
- Grant Datblygu Cyflogwyr hyblyg a allai gefnogi gweithwyr drwy roi cymhorthdal i gyflogau neu gostau eraill cyflogwyr dros gyfnod o 6-12 mis.
- Pwyslais ar ddarpariaeth frodorol yng Nghymru, gan sicrhau gwybodaeth am rwydweithiau cyflogwyr lleol i gyd-fynd â'n disgwyliad o newid i arferion recriwtio lleol ymhlith cyflogwyr.

Credwn fod lle i fentrau pellach yn y sector cyhoeddus o ran creu llwybrau cryfach i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth i swyddi â chyflog.

Sefydliadau angori

Bu diddordeb sylweddol yn y syniad o "sefydliadau angori" o fewn economïau lleol sy'n chwarae rhan benodol yn y gwaith o gynnal a chreu swyddi¹. Mae'r rhain yn gyflogwyr sy'n annhebygol o symud yn ystod cyfnodau o ddirwasgiad, sy'n cynrychioli cronfeydd cyfalaf sylweddol, sy'n brynwyr gwasanaethau sylweddol ac yn cyflogi nifer fawr o bobl leol. Cyfeirir at y GIG yn aml fel enghraifft o gyflogwr angori. Mae enghreifftiau eraill yn cynnwys awdurdodau lleol, prifysgolion, colegau, darparwyr trafniadaeth craidd a darparwyr gwasanaethau eraill yn y sector cyhoeddus. Gall hyn ddylanwadu ar yr economi leol mewn nifer o ffyrdd:

---

¹ Reed, S. (2018). *The NHS as an anchor*. Y Sefydliad Iechyd. <https://www.health.org.uk/newsletter-feature/the-nhs-as-an-anchor>

- Yn y ffordd maen nhw'n **prynu** gwasanaethau, gall sefydliadau angori hyrwyddo swyddi mewn economïau lleol, gallant godi cyfraddau cyflog tuag at y cyflog byw cenedlaethol, a helpu i greu cyfleoedd ar gyfer prentisiaethau a chynlluniau paratoi gwaith eraill.
- Drwy'r ffordd maen nhw'n defnyddio **asedau cyfalaf** fel adeiladau, yn enwedig adeiladau sy'n cael eu tanddefnyddio, gallant gynhyrchu gwaith a darparu cyfleoedd ar gyfer datblygu swyddi yn yr ardal leol.
- Fel cyflogwyr mawr, gall sefydliadau angori fod yn sail i gyfraddau cyflog gweddus a dangos arfer da mewn cyfle cyfartal a recriwtio amrywiol. Gallant hefyd fod yn gatalydd ar gyfer creu rhwydweithiau o gyflogwyr i rannu gwybodaeth, adnoddau ac arfer da i fodloni dyheadau cenedlaethol a rhanbarthol ar gyfer cyflogi pobl ag anableddau sylweddol.

Manteision cyflogi pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth yn y GIG

Mae GIG Lloegr wedi datblygu Cynllun Cyflogaeth Anabledd Dysgu (LDEP), sy'n cwmpasu pobl ag awtistiaeth, ac mae'n rhan o ymrwymiad gan y llywodraeth i gyflogi degau o filoedd o bobl ag anabledd dysgu. Mae'r fenter hon wedi arwain at ddatblygu nifer sylweddol o interniaethau â chymorth yn Ymddiriedolaethau'r GIG i ddarparu llwybr i amrywiaeth o swyddi yn y GIG. Mae hyn yn cael ei gydlyn fel rhan o ymrwymiad y GIG i ddatblygu mwy o gydraddoldeb ac amrywiaeth yn eu gweithlu ac mae wedi creu niferoedd sylweddol o swyddi cyflogedig.

Mae interniaethau â chymorth (gan gynnwys DFN Project SEARCH) yn chwarae rhan ganolog ac effeithiol yn strategaeth GIG Lloegr i ddarparu nifer sylweddol o swyddi i bobl ag anabledd dysgu. Dengys data o DFN Project SEARCH yn Lloegr eu bod wedi cyflawni eu cynlluniau mewn partneriaethau mewn 22 o safleoedd ysbytai'r GIG yn 2018-19, gan wasanaethu 190 o interniaid yn y flwyddyn honno. Y gyfradd gyflogaeth ar ddiwedd interniaethau pobl oedd 60.8% o'r garfan, gyda chyfradd cadw swyddi o 95%. Ar gyfartaledd, cyflogwyd pobl am 28 awr yr wythnos.

Ymchwiliodd astudiaeth o'r gwerth cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol a grëwyd gan interniaethau â chymorth yn y GIG gan ddefnyddio methodoleg *Adenillion Cymdeithasol ar Fuddsoddiad (SROI)* i DFN Project SEARCH yn Ysbyty Cyffredinol Wishaw yng Ngogledd Swydd Lanarkshire dros gyfnod o ddwy flynedd. Fe wnaeth ganfod bod y manteision yn ymestyn y tu hwnt i'r 2 flynedd a astudiwyd ac mai'r gwerth ychwanegol a grëwyd gan DFN Project SEARCH dros yr hyn a gostiodd oedd £206,749 ar gyfer y cynllun ysbyty hwnnw. I grynhoi, creodd y rhaglen interniaeth £3.96 o werth cymdeithasol am bob punt o fuddsoddiad yn ôl prisiau 2013.²

Er bod pandemig y coronafeirws wedi achosi heriau sylweddol i'r GIG, mae llawer o enghreifftiau o interniaethau â chymorth a recriwtio pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth yn parhau er gwaethaf cyfyngiadau cyfnodau clo olynol a phwysau ar staff a rheolwyr y GIG. Mae GIG Lloegr wedi adnewyddu eu hymrwymiad i'r Cynllun Datblygu Lleol yn ddiweddar ac maen nhw'n bwriadu adnewyddu eu strategaeth ar gyfer recriwtio a lleoli pobl ag anabledd dysgu.

Nid oes ymrwymiad tebyg gan GIG Cymru. Mae'r GIG yn sefydliad angori sylweddol mewn sawl rhanbarth yng Nghymru. Bydd yn parhau i chwarae rhan bwysig fel comisiynydd gwasanaethau ac fel cyflogwr pobl hyd yn oed drwy gydol dirwasgiad y farchnad lafur yr ydym yn ei ragweld o ganlyniad i bandemig y coronafeirws, ac unrhyw oblygiadau Brexit ar ôl Mis Ionawr 2021.

Mae Llywodraeth Cymru yn buddsoddi'n sylweddol mewn amser ac adnoddau i ddatblygu cynllun adfer i frwydro yn erbyn effaith economaidd y pandemig. Rydym yn dadlau bod angen mesurau ychwanegol i gynnal lle i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth yn y farchnad lafur yn y dyfodol. Mae ein hymchwil wedi dangos bod y prosiect Engage to Change wedi llwyddo cyn y pandemig wrth greu interniaethau

---

² Social Value Lab (2013) SROI Evaluation Project Search. <http://www.socialvaluelab.org.uk/wp-content/uploads/2013/09/SROI-Report-Project-Search-Final.pdf>

â chymorth o fewn “sefydliadau angori” fel Ysbyty Tywysoges Cymru Pen-y-bont ar Ogwr, Ysbyty Gwynedd Bangor, Prifysgol Caerdydd ac awdurdod lleol Rhondda Cynon Taf. Mae pobl ifanc wedi cael swyddi â chyflog mewn sefydliadau sector cyhoeddus.³ Yn ogystal â hynny, mae swyddi unigol wedi’u canfod yng ngwasanaethau ehangach y GIG ac mewn gwasanaethau cyhoeddus eraill. Fodd bynnag, mae’r rhan fwyaf o swyddi Engage to Change wedi’u canfod yn y sector preifat - mae swyddi ac interniaethau â chymorth wedi bod yn anodd dod o hyd iddynt yn y sector cyhoeddus ar y cyfan.

Strategaeth Cyflogaeth Anabledd Dysgu ac Awtistiaeth y sector cyhoeddus i Gymru

Ar yr adeg hon pan fo’r pwysau mwyaf posibl ar y farchnad lafur mae’n bwysig bod cyflogwyr y sector cyhoeddus yn cael eu hannog i chwarae eu rôl fel angorau yn eu cymunedau a’u rhanbarthau lleol, yn enwedig mewn perthynas â chyflogi pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth. Rydym yn gweld cyfle sylweddol i hyrwyddo cyflogaeth pobl yn y grwpiau targed hyn yn systematig gan gyflogwyr mawr yn y sector cyhoeddus fel rhan o gynllun adfer Llywodraeth Cymru. Byddai hyn yn cynrychioli strategaeth debyg i Gynllun Cyflogaeth Anabledd Dysgu GIG Lloegr ac yn gwbl gefnogol i’r ymrwymiad i gydraddoldeb ac amrywiaeth o fewn y GIG, Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru), Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru), yr Anabledd Dysgu presennol: rhaglen Gwella Bywydau, a’r Cynllun Cyflawni ASD wedi’i ddiweddarau a’r Cod Ymarfer drafft. At hynny, mae adolygiad diweddar o’r llenyddiaeth yn cefnogi’r farn bod y cysylltiad sefydledig rhwng cyflogaeth a gwell iechyd yn debyg i oedolion ag anableddau deallusol a heb anableddau deallusol.⁴ Drwy gryfhau cyflogaeth pobl ag anabledd dysgu, naill ai o

---

³ Meek, A., Vigna, E., Beyer, S. Meighan, J. (2019) Engage to Change: Adroddiad DFN Project SEARCH ar raglen interniaeth ar gyfer pobl ifanc ag Anableddau Dysgu a/neu Awtistiaeth: Y tair blynedd gyntaf. Caerdydd: Y Ganolfan Genedlaethol ar gyfer Iechyd Meddwl, Prifysgol Caerdydd.

⁴ Robertson, J., Beyer, S., Emerson, E., Baines, S. and Hatton, C. (2019) The association between employment and the health of people with intellectual disabilities: A systematic review. *J Appl Res Intellect Disabil.*, 3, 2:1335–1348

fewn y GIG neu drwy weithredu fel catalydd ar gyfer cyflogaeth gan asiantaethau allweddol eraill, bydd y GIG yn hyrwyddo ei agenda craidd ar gyfer gwella iechyd y cyhoedd. Byddai unrhyw strategaeth o'r fath yn cyd-fynd â'n cynigion presennol ar gyfer Gwasanaeth Hyfforddi Swyddi Cenedlaethol a chynnig Interniaeth â Chymorth cenedlaethol.

Byddai hon yn strategaeth hirdymor a byddem yn disgwyl canlyniadau sylweddol dros gyfnod o 5 mlynedd. Ni ddylid ystyried cynnwys y GIG yng Nghymru mewn strategaeth o'r fath fel unrhyw fath o faich ychwanegol. Mae tystiolaeth gan LDEP GIG Lloegr yn awgrymu y bu manteision sylweddol i ysbytai a gwasanaethau eraill o interniaethau â chymorth a chyflogi pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth.⁵

Mae manteision cyflogi pobl ag anabledd dysgu o fewn y GIG wedi'u crynhoi gan Ymddiriedolaethau Lloegr,⁶⁷ gyda phrofiad fel:

- Cronfa dalent leol fwy ar gyfer swyddi anodd eu llenwi a throsiant uchel.
- Creu rôl gweithiwr cymorth newydd.
- Cyflogi pobl o gefndiroedd amrywiol i gyflawni Safon Cydraddoldeb Anabledd Gweithlu'r GIG.
- Mynediad i gronfa dalent recriwtio a oedd hefyd yn gwasanaethu Canolfannau Iechyd Cymunedol, clinigau meddygol, cartrefi gofal a gwasanaethau cleifion allanol.
- Boddhad uchel tîm mewnol yr ysbyty.

At hynny, byddai strategaeth o'r fath yn galluogi datblygu partneriaethau lleol neu ranbarthol i ddatblygu arfer da a chyfleoedd cyflogaeth pellach ar draws y sector cyhoeddus. Byddai hyn yn cydbwysu strategaethau cyflogaeth cydraddoldeb Llywodraeth Cymru wedi'u targedu'n bennaf at y sector preifat (e.e. Hyrwyddwyr

---

⁵Cyflogwyr y GIG (2020) *Datblygu rôl hyblyg: Royal United Bath NHS Foundation Trust.*

⁶Cyflogwyr y GIG (2020a) *Adeiladu cronfa dalent gymunedol Ymddiriedolaeth GIG Gofal Iechyd Gogledd Dyfnaint - Barnstaple.*

⁷Cyflogwyr y GIG (2020b) *Cymorth cynaliadwy hirdymor: Barts Health NHS Trust.*

Cyflogaeth Anabledd, Prentisiaethau Cynhwysol). Ceir enghraifft gadarnhaol o'r dull partneriaeth rhanbarthol hwn yng *Nghynghrair GIG Gorllewin Llundain*⁸ sy'n datblygu interniaethau â chymorth ar gyfer pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth. Yma, bu ymgais i ddatblygu llwybr cynhwysfawr i bobl ag anabledd dysgu gael gwaith cyflogedig gyda chefnogaeth sylweddol y sector cyhoeddus. Mae'r Gynghrair yn cynnwys 3 ysbyty'r GIG, Ymddiriedolaeth GIG Gorllewin Llundain, a darparwyr gofal iechyd sylfaenol, gofal cymdeithasol ac addysg. Mae'r bartneriaeth yn darparu'r ymyriadau canlynol ar sail ardal gyfan i hyrwyddo cyfleoedd cyflogaeth â thâl yn systematig ar gyfer y grwpiau hyn:

- Ffurio teuluoedd a chodi dyheadau ynghylch cyflogaeth mewn clinigau mamolaeth a phediatrig.
- Cyflwyniad i yrfaeodd iechyd a gofal cymdeithasol ar draws blynyddoedd 7 i 12 mewn ysgolion, gydag ymgysylltiad â'r teulu.
- Profiad gwaith â chymorth ym mlynyddoedd ysgol 12 i 13.
- Rhaglenni sgiliau a chaffael cyn cyflogi yn cael eu cynnig drwy gyrsiau byr a cholegau ynghyd â "rhaglen baratoi ar gyfer interniaeth".
- Rhaglenni interniaeth â chymorth lluosog yn seiliedig ar gyflogwyr mawr yn y sector cyhoeddus, a hefyd gyda rhwydwaith o gyflogwyr llai.
- Mynediad at brentisiaethau a hyfforddeiaethau â chymorth gyda'r gweithwyr ynghyd â swyddi â thâl gyda chymorth hyfforddiant gyda chymorth anogwr swyddi â chymorth.

Yn ystod y cam nesaf, mae'r Gynghrair yn bwriadu datblygu eu gwasanaeth hyfforddi swyddi yn eu hardal eu hunain i sicrhau bod hyfforddiant swyddi medrus ar gael i gefnogi'r cyfleoedd cyflogaeth sy'n cael eu darparu. Mae hyn yn dangos

---

⁸ <https://wla.london>

ymhellach yr angen am gyflenwad o hyfforddiant swyddi da i ategu strategaethau allweddol ar gyfer pobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth.

Mae rôl y GIG fel sefydliad angori canolog o fewn Cynghrair Gorllewin Llundain yn glir. Mae'r cyfle i gael dull rhwydwaith tebyg yng Nghymru hefyd yn glir. Fel rhan o'r ymdrechion parhaus i ddatblygu cynllun adfer cydlynol ar gyfer swyddi yng Nghymru, a sicrhau mynediad cyfartal i bobl ag anabledd dysgu neu awtistiaeth, rydym yn cynnig y canlynol:

- **Bod Llywodraeth Cymru yn datblygu cynllun cyflogaeth anabledd dysgu ac awtistiaeth ar gyfer y GIG.**
- **Bod y cynllun hwn yn rhan o strategaeth i ddefnyddio rôl arweiniol y GIG mewn cyflogaeth yng Nghymru i hyrwyddo cydweithio ardal a rhanbarthol gyda sefydliadau eraill yn y sector cyhoeddus gan helpu i baratoi'r grŵp hwn o ddefnyddwyr ar gyfer y byd gwaith, a rhoi llwybrau iddynt at gyflogaeth â thâl.**
- **Bod y cydweithio hyn yn hyrwyddo arfer da o ran recriwtio a hyfforddi gan gyflogwyr yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat yn yr ardaloedd a'r rhanbarthau hyn.**

Mae'r prosiect Engage to Change yn cael ei ddarparu mewn partneriaeth rhwng Anabledd Dysgu Cymru, Agoriad Cyf, Pobl yn Gyntaf Cymru Gyfan, Prifysgol Caerdydd, Cyflogaeth â Chymorth ELITE ac mewn cydweithrediad â'r Prosiect DFN SEARCH. Ariennir y prosiect gan Gronfa Gymunedol y Loteri Genedlaethol mewn partneriaeth â Llywodraeth Cymru drwy'r rhaglen Bwrw Ymlaen 2.

www.engagetochange.org.uk

www.adcymru.org.uk

www.agoriad.org.uk

www.allwalespeople1st.co.uk

www.cymraeg.ncmh.info

www.elitesea.co.uk

DFN Project | SEARCH www.dfnprojectsearch.org

